

ZPRÁVY

Z činnosti katedry psychologie a pedagogiky od poloviny r. 1959 do konce r. 1960.

I. Psychologický ústav

Uplynulý rok a půl byl v historii československého lidu i ve vývoji československé psychologie významným mezníkem. Socialismus u nás definitivně zvítězil a lid vstoupil do období rozvinuté výstavby socialismu.

Tyto skutečnosti byly nejen vyjádřeny v nové ústavě, ale znamenaly i nový mocný impuls pro další kvalitativní rozvoj celé naší společenské praxe.

Byla započata kvalitativní přestavba školství i celého systému výchovy, masově se rozšířilo hnutí brigád socialistické práce, byl zahájen dlouhodobý a široce založený výzkum podmínek zdravého vývoje mladé generace, byla učiněna nová opatření pro zkvalitnění péče o mládež tělesně, duševně a smyslově vadnou, byla uskutečněna celonárodní diskuse o kultuře bydlení, byl zintenzivněn proces mechanizace a automatizace výroby, byl zvýšen důraz na vědecké řešení interiéru průmyslových staveb, který má respektovat psychologické a fyziologické zákonitosti organismu pracujícího člověka, atd.

To vše svědčí o vzniku nových společenských potřeb, které jsou socialismu vlastní a proto musí být uspokojeny. V každé z nich je výrazně zastoupen i zřetel psychologický, který nelze opomíjet, má-li být potřeba uspokojena vhodně. Je tedy přirozené, že se za této situace stal psychologický ústav místem, na něž se začala s žádostí o spolupráci, radu i pomoc obracet jednotlivá odvětví praxe ještě větší měrou než dříve.

Továrny např. požadují výběr pracovníků pro riziková pracoviště, řešení otázek vnitropodnikové dopravy, řešení psychologických problémů bezpečnosti práce (ukazuje se, že asi 80 % úrazů je způsobeno psychologickým činitelem), řešení psychologických otázek spojených se zaváděním poloautomatizovaných a automatizovaných provozů, uplatňování psychologických zřetelů při tvarování strojů a nástrojů i při zavádění systému bezpečnostních signálů, dále požadují řešení otázek psychologie řídicí práce, provádění psychologické analýzy jednotlivých výrobních operací a postupů za účelem zjištění nejefektivnějších způsobů práce, řešení otázek duševní hygieny pracujících atd.

Na tyto požadavky odpověděl psychologický ústav řadou přednášek v průmyslových podnicích, např. v Adamovských strojárnách, v I. brněnské strojárně, v ČKD Blansko, v Hanáckých železárnách, v Moravolenu, v Mosilaně, ve Výzkumném ústavu vlnářském (dr. Bárta). Šlo o tato témata: Psychologické prvky v práci vedoucího, Psychologické problémy ve výzkumu a výrobě, Psychologické základy mezilidských vztahů ve výrobním procesu, Psychologie řídicí práce v průmyslu, Základy duševní hygieny v duševní práci, Psychologické otázky konstrukce strojů a nástrojů, Psychologická charakteristika fyzikálních podmínek pracoviště.

V Královopolské strojárně (závod v němž filosofická fakulta realizuje výrobní práci studentů) byl započat průzkum jednotlivých provozů z hlediska úrazovosti a zmetkovitosti (as. prom. psycholog J. Sindelář, odb. asistent dr. B. Bárta, as. prom. psycholog Vladimír Směkal). Po ukončení průzkumu bude formulován výzkumný problém, který bude vyřešen.

Pro vedoucí pracovníky Královopolské strojárny je připraven cyklus přednášek „Psychologické prvky v práci vedoucího“ (dr. B. Bárta) a pro mistry a vychovatele cyklus pedagogické psychologie (Vl. Směkal, J. Sindelář).

Odb. asistent dr. Jiří Sedláč provedl v Královopolské strojárně průzkum 8 brigád socialistické práce. V tomto průzkumu se zaměřil na nedostatky, které se vyskytují v organizaci života socialistické práce. Dále se diskusním příspěvkem zúčastnil jednodenní konference brigád socialistické práce v Prostějově a pro plenum KV KSČ vypracoval zprávu o brigádách socialistické práce v Jihomoravském kraji.

V rámci spolupráce ROH filosofické fakulty a ROH Královopolské strojárny se dr. Boleslav Bárta přihlásil s dr. Jaroslavem Šabatou, odb. asistentem katedry marxismu-leninismu k dlouhodobému patronátu nad jedním z kolektivů soutěžících v Královopolské strojárně o titul brigáda socialistické práce. Spolupráce s tímto kolektivem bude započata v roce 1962.

V Nové huti Klementa Gottwalda bylo s pomocí psychologického ústavu a za jeho spolupráce organizační i metodologické (dr. B. Bárta) zřízeno oddělení psychologie práce.

Aktivní účast na „I. celostátní poradě ekonomických psychologů a vedoucích pracovníků

ze strojírenství o využití psychologie v ekonomice“ (ve dnech 28. 11.—30. 11. 1960) měli Boleslav Bárta a Jiří Sedlák.

Ke splnění vládního usnesení o mládeži tělesně, duševně a smyslově vadně přispěl psychologický ústav tím, že přímým jednáním (dr. B. Bárta) se zástupci zdravotnictví Jihomoravského a Severomoravského kraje zajistil do r. 1965 rovnoměrné zřizování psychologických míst v příslušných dětských zařízeních.

Se zřením k této skutečnosti a se zřením k perspektivní potřebě psychologických míst v průmyslových závodech, bylo katedře psychologie a pedagogiky ministerstvem školství povoleno (vyřídil prof. dr. V. Chmelař), rozšířit dodatečným přijímacím řízením počet posluchačů v I. ročníku ze 6 na 13.

Colonárodní diskuse o kultuře bydlení se úspěšně zúčastnili na odborném fóru prof. dr. V. Chmelař a dr. B. Bárta.

Psychologický ústav rovněž přijal účast (prof. dr. V. Chmelaře, dr. B. Bárta) na řešení psychologické části výzkumného úkolu F 19/3 Vývojová charakteristika československé průmyslové investiční výstavby do r. 1975 — Průmyslový interier — Kulturní pracovní prostředí.

V současné době dokončují pracovníci psychologického ústavu (B. Bárta, Vl. Smékal), přípravné práce k řešení úkolu XIII-1-3-7 Zdravý vývoj mladé generace — Longitudinální sledování dítěte. Výzkum bude konán za spolupráce s pediatry a antropology. Koordinaci práce všech tří skupin odborníků zajišťuje katedra organizace zdravotnictví lékařské fakulty v Brně.

Nové úkoly, které stojí před naším školstvím a celým úsekem mimoškolní výchovné péče o naši mládež, byly pracovníky psychologického ústavu rovněž přijaty s porozuměním a se snahou přispět k jejich řešení.

Pracovníci psychologického ústavu se podílejí na řešení Státního plánu výzkumu XIV-2-2 Psychologické základy výchovy v komunistické společnosti. (Podrobněji viz Zpráva z činnosti katedry psychologie a pedagogiky... Sborník prací filosofické fakulty brněnské university roč. VIII, 1959, řada filosofická B 6). Akademik-korespondent prof. dr. Vilém Chmelař je koordinátorem tohoto úkolu; dále je členem kolegia státního plánu výzkumu komplexního úkolu XIV Škola a výchova v etapě dovršení socialismu a přechodu ke komunismu a místopředsedou vědecké rady stěžejního vědeckého úkolu státního plánu výzkumu XIV-2 Význam vlivu spojení tělesné a duševní práce ve výchově a všestranný rozvoj osobnosti v komunistické společnosti.

Revoluční přestavba vysokých škol postavila před psychology katedry řadu konkrétních výzkumných problémů přímo na filosofické fakultě. Jsou to např. otázky vlivu spojení výuky s produktivní prací na duševní výkonnost (na problému pracuje Jiří Sedlák), otázky rozvoje osobnosti posluchače fakulty (problémem se zabývala doc. dr. L. Kolářková, která část svých výsledků publikovala v posledním psychologickém čísle fakultního Sborníku) a otázky studijního úspěchu, jejichž závažnost zdůraznil ve zvláštním dopise vysokým školám i ÚV KSČ (výsledky svého výzkumu o činitelích studijního úspěchu a jeho předpovědi u vysokoškoláků publikoval B. Bárta a V. Smékal). Je tu také problém vlivu neuropsychické stability na dynamiku postojů studentů k výrobní práci (studuje B. Bárta) a řada dalších problémů.

V průběhu prvního roku výrobní práce konal B. Bárta průběžný průzkum vývoje názorů studentů filosofické fakulty na výrobní práci a průzkum jejich reakcí na konkrétní pracovní podmínky v nichž pracovali (různé provozy v Mosilaně, různé dílny ve Vlněně, teoretická příprava a práce v provozu v Královopolské strojírně). O výsledcích tohoto průzkumu podával písemné zprávy i ústní sdělení proděkanu pro výuku doc. dr. B. Novákoví. Výsledky byly jedním z podkladů pro jednání se zástupci závodů o výsledcích výrobní práce a pro změnu v organizaci dalšího roku výrobní práce.

Na úseku přestavby odborného studia psychologie zorganizoval psychologický ústav (B. Bárta, J. Sindelář a V. Smékal) mezi psychology v praxi připomínkovou akci k celému pojetí studia psychologie. Výsledky této akce jsou podkladem pro nový plán studia psychologie, který by optimálně podle potřeb socialistické společnosti zajišťoval odbornou teoretickou a praktickou přípravu psychologů. Pro tuto připomínkovou akci vypracoval psychologický ústav (prof. V. Chmelař, B. Bárta, Vl. Smékal) rovněž Návrh profilu osobnosti absolventa psychologie.

Fakultní konference o „Spojení výuky s vědecko-ateistickou výchovou posluchačů“, konané 11. 10. 1960, se psychologové účastnili dvěma referáty (Fylogeneze a ontogeneze náboženských představ — Jiří Sedlák; Pŕínos výuky psychologie k vědecko-ateistické výchově studentů — Boleslav Bárta).

Na báze škole fakulty bude započat výzkum příčin neprospěchu žáků 2. stupně (Vl. Smékal). Byla vykonána příprava pro zahájení pravidelné psychologické činnosti, zaměřené k potřebám učitelů a žáků (J. Sindelář).

V soustavném studiu učitelů, které organizuje Ústav pro další vzdělání učitelů, přednáší Vl. Směkal.

Na úseku mimoškolní výchovné péče byly ve spolupráci s pracovníky psychologického ústavu (B. Bárta a Vl. Směkal) řešeny v Dětské psychologické poradně v Brně některé důležité otázky organizační a metodologické. Část výsledků byla také publikována v odborném tisku. Psychologický ústav rovněž spolupracoval (B. Bárta) při zřizování dětských psychologických poraden v Olomouci a v Ostravě.

Vzrůstající nehodovost v dopravě je příčinou toho, že se stále častěji obracejí na psychology katedry s vědeckovýzkumnými otázkami i s praktickými problémy psychologové ČSD a dopravní inspektoři VB. (Statistický rozbor nehod na silnicích ukazuje, že více než z 80 % jsou způsobeny duševními faktory.)

V současné době psychologové katedry vyřešili nebo dosud řeší některé dílčí problémy vojenského letectva a ministerstva spojů (Jiří Sedlák a prof. V. Chmelář). Spolupracují rovněž s Vojenskou akademií Antonína Zápotockého v otázkách metodologie psychologického výzkumu v armádě (V. Směkal, J. Šindelář, B. Bárta). Jiří Sedlák odborně spolupracoval na populárně vědeckém barevném filmu MNO „Letecké iluze“.

Vedle těchto činností věnovali psychologové katedry mnoho svého času konzultačnímu styku s absolventy psychologie (prof. Chmelář, B. Bárta, Vl. Směkal, J. Šindelář), jejich umístování, vypracovávání jejich náplně práce, zajišťování jejich ekonomického zabezpečení, zajištění počátečního provozu apod. (B. Bárta).

Všechny až dosud uvedené úkoly plnili psychologové katedry teprve po splnění pedagogických úvazků.

Počet posluchačů, pro něž je psychologie přednášena ve společném základu na filosofické a přírodovědecké fakultě odpovídá počtu posluchačů, pro něž je přednášena pedagogika (viz v části zprávy o činnosti pedagogického semináře).

Počet posluchačů psychologie jako samostatného řádného odborného studia má silnou tendenci se postupně zvyšovat (srov. zprávu v posledním psychologickém Sborníku s výše uvedenou skutečností o zvýšení počtu posluchačů v nynějším prvním ročníku).

Ve školním roce 1960—1961 bylo přijato do externího studia psychologie 6 posluchačů, kterým věnuje katedra soustavnou péči.

Větší počet hodin psychologie bude třeba přednášet i na dálkové formě odborného studia pedagogiky, které bylo otevřeno rovněž ve školním roce 1960—1961 (viz část zprávy o činnosti pedagogického semináře).

Studentský vědecký kroužek (vede B. Bárta), pracoval až do léta 1960 dostatečně intenzivně. V té době musel být vzhledem ke stavebním úpravám fakulty dočasně přerušeno provoz v laboratorních psychologického ústavu, a tím se podstatně omezila i práce studentského vědeckého kroužku. Na studentské vědecké konferenci na jaře 1960 vystoupil kroužek se dvěma referáty na tato témata: a) Psychický obraz u osob trpících poruchou štítné žlázy (spolupráce s endokrinologickým odd. MÚNZ v Brně), b) Psychologické předpoklady pro práci jeřábů (spolupráce se Šmeralovými závody).

V uplynulém období měl psychologický ústav poměrně čilý styk se zahraničními pracovníky.

Ústav navštívili:

1. Prof. dr. M. V. Sokolov, z Psychologického institutu Moskevské university (SSSR);
2. prof. dr. M. Rostohar, vedoucí katedry psychologie v Záhřebu (Jugoslávie);
3. prof. dr. R. H. J. Watson, psychologické oddělení University v Londýně (Anglie);
4. doc. dr. G. Claus, Psychologický institut University v Lipsku (NDR);
5. dr. Petr Adam, vedoucí katedry psychologie University v Debrecíně (Maďarsko);
6. Mgr. A. Dzierzanka, katedra psychologie University v Krakově (Polsko);
7. dr. S. T. Cazacu, psychologické pracoviště Rumunské akademie věd, Bukurešť (Rumunsko);
8. dr. H. Skala a skupina německých studentů psychologie, Psychologický institut Vysoké školy technické v Drážďanech (NDR);
9. Mgr. Józefa Czepiani a 7 studentů psychologie z University v Poznani (Polsko);
10. Bosket Rachel Markovna, Institut pro defektologii, Moskva (SSSR);
11. dr. Atanasov a dr. Petroff, psychoneurologický výzkumný ústav, Sofie (Bulharsko).

Všichni návštěvníci shodně konstatovali, že psychologický ústav University J. E. Purkyně v Brně je velmi dobře budován, že koncepce budování laboratoří je správná a odpovídá mezinárodní úrovni. Všichni podotýkali, že by psychologický ústav měl mít větší prostory a více odborných a pomocných pracovníků. Vysoce kladně hodnotili vědeckovýzkumné úkoly

jednotlivých členů psychologického ústavu a velmi oceňovali rozsáhlé a těsné spojení psychologického ústavu s praxí.

Z psychologů katedry byl za uplynulé období v zahraničí Vl. Smékal, který vedl výměnný bezdeziovový zájezd brněnských posluchačů psychologie do NDR ve dnech 19. VIII. až 2. IX. 1959 a do Polské lidové republiky ve dnech 18. VII.–1. VIII. 1960.

V NDR byla skupina brněnských psychologů hostem studentů Psychologického institutu Vysoké školy technické v Drážďanech. V Postupimi navštívili Psychologický ústav Vysoké školy pedagogické. Ústav má oddělení dětské psychologie a provádí výuku psychologie pro posluchače pedagogické školy (v rámci všeobecného základu). Pozoruhodné bylo zejména vybavení ústavu dokonalými učebními pomůckami a skvěle zařízenou pozorovnou, která má skleněnou jednosměrně průhlednou stěnu.

Prohlídka Psychologického ústavu Humboldtovy university v Berlíně znamenala pro všechny účastníky rovněž značné obohacení. Poučné bylo zejména zařízení oddělení pro dětskou a pedagogickou psychologii a dětskou psychoterapii. Posluchači byli seznámeni s učebním plánem německých studentů psychologie, s jednotlivými problémy, které němečtí studenti řeší v diplomových pracích a s problematikou, kterou řeší pracovníci ústavu.

Pět dnů zájezdu bylo věnováno pobytu u moře (Kölpinsee, ostrov Usedom) v družném kolektivu s německými studenty.

Z Drážďan okonali naši studenti výlety do Míšně, Moritzburku a do Pilmnitz.

Zájezd obohatil odborný rozhled všech účastníků, zejména v oblasti metodologické, ale i pokud jde o řešenou problematiku. Ukázal zejména na velké možnosti uplatnění psychologie v průmyslové praxi, které jsou v NDR v nesrovnatelně větší míře realizovány než dosud v ČSSR.

Byla navázána četná osobní přátelství mezi českými a německými studenty, která jsou dosud udržována živou korespondencí.

V neposlední řadě zájezd přispěl k poznání života německého lidu a tím k posílení internacionálního a hlavně k posílení protiválečného smýšlení.

Program pobytu v Polsku, kde byli naši studenti hosty poznaňských studentů psychologie, byl zaměřen především na praxi.

Dva dny pobytu v Poznani byly věnovány praktikování v Poradně duševního zdraví a návštěvě katedry psychologie poznaňské university. Ve volném čase si studenti prohlédli památky Poznane.

Tři dny pobytu v Gdaňsku byly rozděleny mezi návštěvu katedry psychologie na pedagogickém institutu, návštěvu Poradny psychického zdraví, psychologické laboratoře Biologického ústavu Polské akademie věd, Dětského psychiatrického ústavu Polské akademie věd, a Psychometrického oddělení Polské akademie věd.

Čtyři dny pobytu v Krakově věnovali studenti praxi v Psychologickém oddělení Nové huti V. I. Lenina a v Psychologickém oddělení psychiatrické léčebny. V době volna poznali posluchači krásy historického Krakova.

Výměnná praxe pomohla navázat četná trvajících přátelství mezi brněnskými a poznaňskými studenty psychologie a významně přispěla našim studentům k obohacení se o nové psychologické poznatky i k posílení socialistického uvědomění.

Pracovníci psychologického ústavu se v hojně míře účastní i osvětové a politické práce.

Přednesli asi 70 populárně vědeckých přednášek v Závodních lidových akademiích a v Lidových univerzitách z těchto tématických okruhů: Mezilidské vztahy, strach, pověry, náboženství, ateistická výchova, psychologické předpoklady pracovní úspěšnosti, vznik duševního života člověka, výchova dětí. Značný podíl na tomto počtu přednášek má Jiří Sedlák, který současně jako tajemník psychologické sekce Čs. společnosti při šíření politických a vědeckých znalostí navrhl a vedl řadu přednáškových cyklů v Závodní lidové akademii a v Lidové univerzitě. Jde o tyto cykly:

1. Za socialistický životní sloh (Závodní lidová akademie, Kovopodnik města Brna);
2. Za nového člověka (Lidová universita);
3. Vychováváme nového člověka (Rodičovská universita ZŠP Kovopodniku města Brna);
4. Psychologie dnešního člověka (Lidová universita).

Před volbami do Národního shromáždění se zúčastnili pracovníci psychologického ústavu přednáškami (prof. V. Chmelař, B. Bárta, Vl. Smékal), i vedením předvolební poradny a studovny (J. Sedlák).

Z původních studií, na nichž členové ústavu pracovali, vyšly tiskem čtyři práce a sedm prací je v tisku.

Recenzi a referátů vyšlo tiskem 5, v tisku je jich 8.

Populárně vědeckých článků vyšlo tiskem 6, do tisku byly dány 4.

Prof. dr. V. Chmelař napsal pro Naučný slovník ČSAV 83 psychologických hesel a pro oponentská řízení napsal 6 oponentských posudků. Je vědeckým redaktorem psychologického slovníku, který má vyjít v nakladatelství ČSAV.

Počet pracovníků psychologického ústavu zůstává týž jako před půl druhým rokem, přestože došlo k personálním změnám. Od 1. VII. 1960 nastoupil na ústavě místo asistenta promovány psycholog Josef Šindelář, který převzal po Vladimíru Sméalovi funkci tajemníka katedry psychologie a pedagogiky. Dne 23. VIII. 1960 však odešla do invalidního důchodu doc. dr. Ludmila Kolářiková, takže k plnění všech načrtnutých úkolů má psychologický ústav jen 1 profesora (V. Chmelař), 2 odborné asistenty (Jiří Sedlák, Boleslav Bárta), 2 asistenty (Vladimír Sméal, Josef Šindelář), 1 odborného instruktora (Jaroslav Antl). K plnění administrativních prací má psychologický ústav $\frac{1}{4}$ úvazku sekretářky (Z. Perníčková).

Boleslav Bárta, Vladimír Sméal

II. Pedagogika

Členové pedagogického semináře obstarávali výuku pedagogiky u posluchačů filosofické a přírodovědecké fakulty; v současné době je to asi 500 posluchačů řádných (z toho přes 300 na přírodovědecké fakultě) a kolo 60 posluchačů studujících při zaměstnání. V roce 1960 až 1961 bylo zahájeno odborné studium pedagogiky (diplomní předmět) v kombinaci s češtinou, a to jako studium dálkové při zaměstnání. V prvním ročníku tohoto studia je zapsáno 18 posluchačů.

Pracovníci pedagogického semináře se významně podíleli s pracovníky psychologického ústavu na organizování spojení výuky posluchačů s výrobní prací ve třech brněnských závodech (Královopolská strojírna, Vlněna, Mosilana) a nadále přispívají k prohloubení a rozvíjení tohoto spojení. Zejména k tomu využívají zpracovaných zkušeností a pozorování z prvního roku uskutečňování výrobní práce posluchačů.

Také účast pracovníků pedagogického semináře na přestavbě studia je možno hodnotit jako významnou. Odb. asist. dr. VI. Jůva je členem komise pro otázky přestavby studia a odb. asist. dr. L. Štejerle pracuje na těchto problémech ve školské komisi ROH. V současné době spolupracuje seminář s katedrou pedagogiky na filosofické fakultě KU v Praze na vypracování nových osnov studia pedagogiky na filosofických fakultách. Realizaci nového pojetí a přestavby studia značně podporovalo navázání užší spolupráce v otázkách pedagogických a zejména didaktických s ostatními vysokými školami v Brně (přírodovědecká fakulta, vysoká škola zemědělská, pedagogický institut aj.). Závazný příspěvek ke zkvalitnění přípravy posluchačů pro výkon učitelského povolání je nutno spatřovat i v prohloubení pedagogické praxe posluchačů na školách, jejíž organizace byla postavena na nový základ, a to ve spolupráci s učiteli metodik jednotlivých oborů; ve výuce (v přednáškách a seminářích) jsou stále více uplatňovány progresivnější a názornější metody práce v rozsahu, jak se daří vybavovat seminář nejnovějšími učebními pomůckami.

Pedagogický seminář podstatně přispívá také k prohloubení mimoškolní výchovné práce s posluchači; odb. asist. dr. L. Štejerle je předsedou kolejni komise rektora, odb. asist. dr. L. Monatová předsedkyní kolejni komise fakulty a všichni členové semináře plní i funkci výchovných pracovníků v jednotlivých kolejích.

Pracovníci pedagogického semináře se podílejí rovněž na řešení některých témat a problémů vědeckého úkolu č. XIV stát. plánu výzkumu a konají vědecko-výzkumné práce re-zortní podle svého osobního odborného zaměření.

Odb. asist. dr. VI. Jůva se zabývá především teorií estetické výchovy ve školách i v mimoškolních výchovných zařízeních, zejména metodikou hudební výchovy na mateřských školách (výsledky uveřejnil v článcích v odborném tisku a v učebnici metodiky, která je v tisku), principem názornosti v estetické výchově (připravovaná větší práce) a poslechem hudby jako prostředkem hudební výchovy. Obírá se také dějiny pedagogiky a pracoval též na osnách hudební výchovy pro všeobecně vzdělávací školy.

Odb. asist. dr. L. Mojžíšek se stal pracovníkem semináře v říjnu 1959. Studuje zejména otázky pracovní výchovy a řeší některé problémy polytechnického vzdělání a pracovní výchovy na všeobecně vzdělávacích školách i v mimotřídní a mimoškolní výchově. Zkoumá současně metodu instruktáže v pracovním vyučování a jiné problémy v oblasti didaktiky těchto učebních předmětů. Dále se zaměřuje na problematiku užití audiovizuálních pomůcek ve vyučování.

Odb. asist. dr. L. Monatová zaměřuje svou práci k otázkám rozumové výchovy na ma-